

Innholdsfortegnelse

INNLEDNING	2
<i>Wergeland og Bjørnson</i>	3
TEORI.....	4
METODE	5
HISTORISK KONTEKST.....	7
ANALYSE.....	10
<i>BORGERAANDENS TRIUMFSSTØTTE</i>	10
<i>TALE I DET NORSKE STUDENTERSAMFUND</i>	13
<i>FÆDRELANDETS STØRSTE SØN</i>	14
<i>LEVE KONGEN, UNIONEN – OG FÆDRELANDET!</i>	16
DISKUSJON	18
KONKLUSJON	21
BIBLIOGRAFI	24

INNLEDNING

Den 17.mai 1814 fikk Norge sin egen grunnlov. For første gang på 400 år ble det etablert en egen norsk stat, den nye unionen med Sverige var svært løs, og Norge fikk fullt indre selvstyre (Sørensen, 1998, s. 25). De nye institusjonene i 1814, Grunnloven og Stortinget, ble etablert som de sentrale symbolene i den norske nasjonale identiteten. Senere i 1820-årene kom 17.mai-markeringene til (Sørensen, 1998, s. 25). I de følgende årene ble 17.mai etablert som Norges nasjonaldag, og har gått fra famlende markeringer til en stor festdag for hele landet (Aaby, 2014). I dag er feiringen sammensatt av flerfoldige nasjonale symboler, markeringer og tradisjoner, som på akkurat denne dagen skal vise hva det betyr å være norsk. Eksemplene på nasjonale symboler som brukes i dagens 17.mai-feiringer er nesten for mange til å nevne, men sentralt står; det norske flagget, barnetogene, bunaden, musikken og ikke minst talene. 17.mai-talene har vært et fast innskudd i programmet siden nasjonaldagens begynnelse. Hva som har blitt inkludert i feiringen av nasjonaldagen, og hvilke velvalgte ord som har blitt framført, kan gi innblikk i hva nordmenn tidligere har ansett som nasjonalt. For man kan være sikker på at feiringene har utviklet seg stort siden de første markeringene tidlig på 1800-tallet. Nettopp disse talene og markeringene kan gi oss innblikk i de politiske aspektene man gjerne ønsker å ignorere på slik en festdag.

Selv om 17.mai er vår grunnlovsdag og en del av det vi feirer er frigjøring fra enevælde, er det lite populært å kalle det en politisk dag, ettersom det er en dag vi ønsker å assosiere med bunad, is, barnetog og norske flagg i vårsol. Hvordan «det norske» blir skildret på nasjonaldagen vil dermed være interessant å undersøke, spesielt siden «det norske» er et så lite håndfast konsept. Ved hjelp av Benedict Andersons nasjonalismeteorologi vil jeg undersøke hvordan konseptet «Norge» og «nordmenn» har blitt fremstilt under 17. mai-taler.

På 1800-tallet var 17. mai en betydelig politisk dag, der man skulle feire Norges selvstendighet, dyrke den ikke enda fikserte nasjonale kulturen og ytre forskjellige meninger om spørsmål rundt Norges nasjonale politikk, som for eksempel: skriftmål, unionen med Sverige, monarkiet, allmenn stemmerett, Norges nasjonale kultur, frihet, likhet, arbeiderrett og bøndernes plass i politikken. Samtidig var 17.mai en festdag der noen av våre største diktere og landshelter kunne komme med skinnende taler. Taler fylt med poetiske bilder og fortellinger om den norske ånd, vår selvstendige tilstand, og skildringer av den karakteristiske norske naturen. Talerne jeg har valgt å trekke fram er Henrik Wergeland og Bjørnstjerne

Bjørnson. To diktere, med et utvalg av 17.mai taler fra 1833-1882. Denne oppgaven vil med utgangspunkt i Benedict Andersons «Imagined Communities» teori analysere 17. mai-taler av Henrik Wergeland og Bjørnstjerne Bjørnson, og gjøre en sammenligning av hvordan de fremstiller Norge og nordmenn.

Wergeland og Bjørnson

Innledningsvis vil det være hensiktsmessig å forklare hvorfor jeg har valgt akkurat disse to talerne. Henrik Wergeland (1808-1845) er kjent som en stor poet og en formidabel taler. Kanskje kan man til og med kalle han for 17.mai-talenes far. Wergeland var en berømt forkjemper for selve nasjonaldagen og anses som en viktig figur i norsk nasjonal identitet. Da 17.mai-feiringene begynte for fullt i 1930 årene, ble Wergeland en slags gallionsfigur for feiringen. Det sies at Wergeland alltid var begeistret for 17.mai, og at det var derfor poesi og prosa strømmet så vakkert sammen da han holdt taler preget av hans romantiske retorikk (Langslet, 2011, s. 62). Ikke nok med det, Henrik Wergeland er tilskrevet æren for å ha vekket den norske nasjonalfølelsen til live, og det var Knut Hamsun som en gang proklamerte at: «Ved Wergeland begynte vi vår oppstandelse fra de døde» (Berge, 2013, s. 23). I talene til Wergeland kan man kjenne igjen flere symboler som fortsatt er sentrale i den norske nasjonale identiteten. Han er valgt som en av talerne fordi han utgjør grunnlaget for mye av det vi anser som en del av den norske nasjonale identiteten i dag, og ikke minst på grunn av hans posisjon i «det norske» nasjonsbyggingsprosjektet.

Bjørnstjerne Bjørnson (1832-1919) er ansett som en bedre taler enn dikter, selv om han regnes som en av våre fire største forfattere gjennom tidene. Bjørnson var en ivrig nasjonsbygger, og snakket ofte og høylytt om både stemmerettssaken og unionen med Sverige. Mannen som kalles for en dikterhøvding er også kjent for å kjempe de svakes kamp, og for å ha en sterk sans for rettferdighet (Berge, 2013, s. 27). Videre spilte Bjørnstjerne Bjørnson en sentral rolle i norsk politikk i over fire årtier (1860-1905), en periode preget av liberale og nasjonaldemokratiske idealer, som til slutt så fremveksten av et fritt og selvstendig Norge (Berge, 2013, s. 27). Her i Norge anses han som en sentral skikkelse i nasjonsbyggingsprosjektet, vår egen Jonas Gahr Støre fastslo at: «Bjørnstjerne Bjørnson bygde dette landet med ord». Støre fortsetter med å si at Bjørnson var en av de som «ledet an å gi nasjonen Norge identitet, før landet ble en selvstendig stat» (Berge, 2013, s. 36).

Bjørnson var en mann med et virke som betydde mye og inspirerte mange, og som vi den dag i dag ikke helt forstår rekkevidden av (Berge, 2013, s. 36). Hans engasjement og fargerike personlighet skinner gjennom i talene hans, taler som selv over hundre år senere kan vekke følelser. Dette engasjementet er nettopp derfor jeg har valgt han som en av talerne. Bjørnson og Wergeland er begge viktige for den norske nasjonens historie, og på et vis så hører de også sammen i fortellingen om Norges selvstendighet. Man nevner sjeldent den ene uten den andre. Knut Hamsun, som var hovedtaler ved feiringen av Henrik Wergelands minne på hans 100-års dag sa dette om de to dikterne: «Det er Wergeland og det er Bjørnson som mer enn noen annen enkeltmann har skapt selvstendighetsånd i Norge» (Berge, 2013, s. 26). Videre skal vi se på teorigrunnet for denne oppgaven, som i utgangspunktet vil basere seg på nasjonalismeteorier.

TEORI

Denne oppgaven vil ta utgangspunkt i en nasjonalisme-teori basert på boka *Imagined Communities* av Benedict Anderson. Dette er en teori som først og fremst fremmer at nasjonen og nasjonalisme er basert på «forestilte fellesskap». Det vil si at nasjonalisme i denne forstand er mer lik en tro på et fellesskap, eller en religion, enn en politisk -isme, som for eksempel liberalismen eller fascismen. Definisjonen er nok best forklart av forfatteren selv:

I propose the following definition of the nation: it is an imagined political community – and imagined as both inherently limited and sovereign.

It is imagined because the members of even the smallest nation will never know most of their fellow members, meet them, or even hear of them, yet in the minds each lives the image of their communion. (...) In fact, all communities larger than primordial villages of face-to-face contact (and perhaps even these) are imagined.

Finally, it is imagined as a community, because, regardless of the actual inequality and exploitation that may prevail in each, the nation is always conceived as a deep, horizontal comradeship. (Anderson, 2006)

Ifølge Anderson er samfunnet i bunn og grunn et «forestilt politisk fellesskap», det vil si at Norge som nasjon, og dens grenser og selvstyre, er en del av en forestilling. Det er en forestilling fordi vi kaller oss for et folk, en samling av millioner av mennesker som har et fellesskap, selv om vi aldri kommer til å møte, se, eller til og med høre om flesteparten av dem. Selv om det kan være store ulikheter mellom borgere i en nasjon, og ikke alle blir behandlet på samme måte, blir nasjonen likevel oppfattet som et likestilt kameratskap. Det

eksisterer altså en følelse av fellesskap og likestilling mellom medlemmene av en nasjon. Selv om dette fellesskapet kan være idealisert, og ikke alltid sammenfaller med den virkelige opplevelsen av å leve i en nasjon, fungerer det som en grunnleggende ide om en nasjon.

Et viktig poeng som Anderson trekker fram i sin definisjon av «forestilte fellesskap», er at forestilt ikke nødvendigvis betyr falskt. Selv om følelsen av et nasjonalt fellesskap er forestilt, betyr ikke det at det hele er fabrikkert (Anderson, 2006). Videre påpeker Anderson at alle fellesskap, større enn de man har personlig kontakt med, er forestilte fellesskap. Samme om det er en skoleklasse, en idrettsklubb, en kommune eller en nasjon. Han mener samfunn ikke bør defineres etter deres legitimitet eller falskhet, men heller etter *hvordan* disse fellesskapene er forestilt. Med andre ord, et samfunn skal kunne utmerke seg fra andre ved sammenslutninger, ved måten de er forestilt på (Anderson, 2006). Øystein Sørensen skriver i sin bok *jakten på det norske* (Sørensen, 1998) om utviklingen av en norsk identitet på 1800-tallet, og om hvordan den er konstruert. For den norske nasjonale kulturen er intet unntak, det er også en konstruksjon, men likevel vil det være misvisende å kalle denne sammenslutningen en total fabrikkasjon (Sørensen, 1998, s. 93). For forestillingen om «det norske» oppstår ikke ut fra intet.

Videre skal jeg gjøre rede for min metode i å analysere talene til de norske dikterne Wergeland og Bjørnson, med hensikt om finne ut hvordan talerne fremstilte dette forestilte samfunnet.

METODE

I denne oppgaven ønsker jeg å drøfte hvilke forestillinger om «Norge» og «nordmenn» som blir formidlet i 17.mai talene til Henrik Wergeland og Bjørnstjerne Bjørnson. De ulike talene formidler disse forestillingene på ulike måter, i noen tilfeller i form av poetiske bilder, i andre tilfeller tar de i bruk mer direkte tale. Talene kan leses i lys av flere sammenhenger: talerens liv forut av fremføringen, den konkrete situasjonen dagen den ble fremført, den daværende politiske situasjonen, eldre politikk, osv. Talene vil dermed tolkes på ulikt grunnlag, også avhengig av hvilken kontekst man velger å legge trykk på (Melve & Ryymin, 2020, s. 53).

Min arbeidsmetode i gjennomgangen av disse tekstene har i hovedsak vært nærlesning og historisk kontekstualisering, en av de mer grunnleggende arbeidsmåtene for historikere som arbeider med tekst (Melve & Ryymin, 2020, s. 56). Jeg anser dette som relevant metode fordi

min problemstilling dreier seg om hva historiske aktører mente eller ønsket og oppnå med en bestemt tale i en bestemt historisk sammenheng, og hvordan teksten trolig ble oppfattet av sine intenderte lesere (Melve & Ryymin, 2020, s. 56). Et annet begrep som er relevant for denne oppgaven er *representasjoner*, som betegnes som språklige fremstillinger som består av en eller flere enkeltyttringer eller knipper av slike yttringer (Melve & Ryymin, 2020, s. 59). Talerne bruker språket til å tilskrive verden mening, gjennom representasjoner kan man konstruere fremstillinger som «nordmannen», «Norge» eller «det norske» uten å ta stilling til hvorvidt disse fremstillingene overensstemmer med det som faktisk finnes i verden (Melve & Ryymin, 2020, s. 59). Dette er et perspektiv som harmonerer godt med Benedict Andersons teori om *Imagined Communities*, og om hvordan forestillinger om fellesskap kan bli konstruert. Representasjoner handler mer om *hvordan* man finner disse forestillingene i tekster (Melve & Ryymin, 2020, s. 57). En *representasjonsanalyse* vil dermed gå ut på å undersøke hvordan ulike fenomener, enten forestilte eller reelle, blir fremstilt (Melve & Ryymin, 2020, s. 57).

Min hensikt er å få øye på noen gjennomgående mønster av hvordan «det norske» fremstilles, og dermed vil ikke én tale være tilstrekkelig materiale for en analyse. Den konkrete analysen vil da innebære en nærlesning av en rekke tekster, først for å etablere hvilke representasjoner finnes om objektet "nordmenn" (Melve & Ryymin, 2020, s. 63). Hvordan skrives det om «nordmenn» i talene? Hvordan avgrenses «Norge» i forhold til andre ting- og hvordan fremstår «Norge» som noe særegent, eller adskilt, fra andre land, som for eksempel Danmark og Sverige? Et annet sentralt spørsmål vil være hvilke ord, uttrykk, metaforer og bilder anvendes i disse talene? Hva mener egentlig Wergeland når han omtaler nordmenn som «livsfriske blader på frihetens tre»?

Min framgangsmåte har rent praktisk vært å se gjennom taler fra 17.mai i perioden 1814-1905, og bestemt meg for to talere fra ulike deler av 1800-tallet. Jeg har spesielt sett etter de talene der «Norge» og «nordmenn» er omtalt, i tillegg til taler som er ansett for å være betydelige taler. I utvalget av taler har jeg basert meg på en bok av Lars Roar Langslet *Taler som forandret Norge* (Langslet, 2011), i tillegg til Bjørn Magnus Berge sin bok *Talenes Makt*. Som andre fellesskap finnes det en unik forestilling om hva som definerer Norge og nordmenn, og videre skal vi se på hvor noen av disse ideene kommer fra. Ved midten av 1800-tallet ble norsk kultur nemlig dominert av prosjektet man gjerne kaller for nasjonsbyggingsprosjektet.

HISTORISK KONTEKST

For Norge var statens grunnlag grunnloven, men grunnloven ga ikke svar på slags *nasjon* Norge skulle bli (Myhre, 2018, s. 55). Norge som nasjonalstat var svakt utviklet, det manglet en distinksjon om hva som var nasjonalt, for hva som skilte Norge fra andre nasjoner var ikke like tydelig i 1814 (Myhre, 2018, s. 55). Hvor kommer så disse ideene om «det norske» fra? 1814 og den nye norske staten kom brått på «det norske» folket. Det ble viktig å bygge opp en norsk nasjonalfølelse, og dermed oppsto et behov for å skape et nasjonalt fellesskap (Seland, 2015, s. 168). *Nasjonsbygging* kan beskrives som et slags program, eller en serie tiltak, for å skape et nasjonalt fellesskap der hvor det ikke finnes fra før, eller der hvor det er for svakt som statsbærende fellesskap (Seland, 2015, s. 38). Det er viktig å påpeke at det er nasjonalismen som gjør nasjonen viktig, ikke omvendt (Østerud, 2018, s. 15). Det handler i realitet ikke om at man skal oppdage det skjulte, egentlige Norge, nasjonen Norge måtte «skapes». Likevel er ikke nasjonen skapt fra ingenting, det hadde lenge eksistert oppfatninger om hva som var norsk, og hvem som var nordmenn (Myhre, 2018, s. 55). Nasjonsbyggingen handlet da om å finne aspekter fra da Norge sist var selvstendig. Spesielt aspekter fra norrøn tid og mytologi, vi skulle hente inspirasjon fra «det selvstendige Norge» i hundreårene før de nordiske unionene ble til (Myhre, 2018, s. 58). Som vi skal se senere i talene tok Henrik Wergeland i bruk flere aspekter fra den gamle norske historien, blant annet det norrøne kulturgodset. Ifølge Wergeland hadde det distinkte norske, de nasjonale særtrekk, hadde vært til stede i hele den norske historien, men det hadde kommet tydeligere til uttrykk i vikingtiden enn i dansketiden (Sørensen, 1998, s. 27).

Øystein Sørensen skriver her om hvilke forestillinger det fantes om «det norske» allerede før 1814. Sørensen skriver at, blant aktørene i 1814 eksisterte det man kan kalle «etnisk pregede oppfatninger» av den norske nasjonen (Sørensen, 1998, s. 26). Det fantes med andre ord allerede en ide om hva som var en typisk nordmann, eller hva som burde representere nordmannen. Disse ideene var visst også ganske etablerte, spesielt blant embetsmennene, og ble sentrale i konstruksjonen av den norske nasjonale identiteten. «Det hersket sterke forestillinger om Norges historiske tradisjoner og om nordmenns egenart» (Sørensen, 1998, s. 26). Den norske bonden hadde en symbolsk og ideologisk funksjon, han var i tråd med patriotiske forestillinger før 1814 fremstilt som inkarnasjonen av «det norske».

Men hvorfor var det akkurat bondekulturen som først og fremst skulle representere det «egentlige Norge»? Å være bonde var på ingen måte forbeholdt staten Norge, så hvordan kunne den norske bonden bidra til å bygge noen slags særegen nasjonal identitet? Et av svarene ligger i konseptet odelsbonden, som i Norge ble gitt stemmerett i 1814. En av grunnene til at akkurat den norske bonden ble «valgt» som symbolet for «det norske» kan ha noe med at arveretten til bøndene var sett på som noe som stammet fra det selvstendige Norge (Myhre, 2018, s. 58). En annen grunn kan være at da Norge var under fremmed styre ble det bøndene- folket, som representerte kontinuiteten fra det frie norske middelalderkongedømmet til den selvstendige norske staten på 1800-tallet (Myhre, 2018, s. 228). Dette fokuset på bonden som representant for folket kan videre ha hjulpet den demokratiske utviklingen i Norge (Myhre, 2018, s. 228). Til tross for dette kan man likevel ikke kalle det for et kjennetegn på det særegne norske. Bonden var ikke bare et uttrykk for det «egentlige Norge», det var også et uttrykk for det «egentlige Danmark» (Nørgaard, 2022, s. 7). Bonden var også et uttrykk for det «egentlige Tyskland», som den norske nasjonalisme dro sterk inspirasjon fra (Sørensen, 1998, s. 93). Den tyske romantikken kom til Norge som norsk nasjonalromantikk, og bidro til å idealisere odelsbonden, naturen og kulturuttrykkene i fjell- og fjordbygder (Seland, 2015, s. 43). Selv ikke alle kulturelementene blant norske bønder var særlig urgamle, eller i det hele tatt genuint norske, mye var importert fra utlandet (Sørensen, 1998, s. 93). Fantasien om bonden som det rene symbolet på en nasjon var også typisk for de nasjonalistiske strømningene i Frankrike (Kramer L. , 2011, s. 111). Å erklære bonden som kjernen av vår folkekultur er dermed ikke typisk norsk, men heller et generelt kjennetegn ved nasjonalisme i Europa på 1800-tallet. Uavhengig av disse perspektivene ble bonden dyrket som nasjonalt symbol i Norge, og spesielt av en politisk bevegelse, de som kalte seg for Venstrekoalisjonen.

I 1884 var det venstrekoalisjonen som grep den politiske makta. Denne bevegelsen blir beskrevet som bredt sammensatt, men med et felles ideologisk grunnlag i det nasjonaldemokratiske nasjonsbyggingsprosjektet. Den fremste ideologen var Ernst Sars, høylytt assistert av Bjørnstjerne Bjørnson (Sørensen, 1998, s. 30). Det som kjennetegnet Venstre-prosjektet, var at de oppfattet seg selv som direkte arvtager etter 1814-prosjektet. På samme måte som i 1814 prosjektet, var de politiske institusjonene dominerende i Venstres forestillinger om det nasjonale, det vil si at nasjonale verdier utelukkende ble knyttet til våre felles politiske institusjoner, som for eksempel Stortinget (Sørensen, 1998, s. 31). Venstres nasjonalisme preges også av deres forsvar av bondesamfunnet, og det de kalte «den

rendyrkede norske bygdekulturen». Venstre rendyrket og videreutviklet det demokratiske elementet i grunnloven, de ville aller helst at kongemakten skulle være marginalisert, og de ville ha maktfordelingen i grunnloven helt underordnet prinsippet om folkesuverenitet (Sørensen, 1998, s. 31). Dette førte igjen til skepsis mot unionens fellesorganer, spesielt gjaldt dette kongen selv, det vil si Kong Oscar den 2 (1829-1907).

Kort oppsummert var kampen om parlamentarismen og partidannelsene noe av det som preget norsk politikk på 1800-tallet. I tillegg var det stemmerettskrav og kanskje mest av alt unionskampen, som dominerte den politiske agendaen (Aaby, 2014, s. 224). Noe av det som var mest interessant med disse politiske stridighetene, var hvor lett saker kunne overføres fra stortingssalene til gatene den dagen man feiret grunnloven, saker som kravet om demokratisk utvidelse og nasjonal selvstendighet fra den svenske unionen kunne like godt drøftes i 17.mai taler, som i stortinget (Aaby, 2014, s. 224). Senere på 1800-tallet, nærmere bestemt i 1884, fant det sted et politisk systemskifte.

«(..) vi sier gjerne at fra da av var parlamentarismen innført som politisk system i Norge. Det innebar at kongen ikke lenger kunne utnevne sin regjering som han ville, etter 1884 har regjeringen vært avhengig av å ha oppslutning i Stortinget» (Stortinget.no, 2023, s. 31). Etter 1884 ble den allmenne stemmeretten gradvis utvidet, og den norske staten fortsatte å utvikle seg i en mer demokratisk og liberal retning (Stortinget.no, 2023, s. 31). Videre ser vi at 1800-tallets demokratiseringsprosess førte med seg et ønske om selvstendighet.

Norge var en ung stat som regnet seg selv som en gjenfødelse av kongedømmet i middelalderen, likevel var vi ikke en selvstendig nasjon (Myhre, 2018, s. 292). Senere på 1800-tallet vokste det fram et ønske om selvstendighet, mer konkret selvstendighet fra unionen med Sverige. Hendelsesforløpet er kort forklart at det i februar 1905 startet forhandlinger mellom Norge og Sverige. 7.juni 1905 kom stortinget med et vedtak som gikk ut på at den svenske kongen ikke lenger kunne skaffe landet en ny regjering, og han fungerte dermed ikke lenger som Norges konge, og unionen ble oppløst (Myhre, 2018, s. 293). Det er diskutert om unionsoppløsningen hadde noen umiddelbar innenrikspolitisk effekt på økonomien eller sosiale forhold, i alle fall på kort sikt (Stugu, 2018, s. 9). Men kanskje var ikke dette det mest betydelige med unionsoppløsningen, når nordmenn kunne oppleve å endelig være herrer i sine egne hus (Stugu, 2018, s. 9). Unionsoppløsningen var framfor alt et viktig mentalt skifte, for nordmenn betydde unionsoppløsninga veien til en bedre framtid, en

fremtid der kursen kunne legges helt fritt (Stugu, 2018, s. 9). I analysekapittelet vil jeg analysere fire 17.mai taler, to av Henrik Wergeland og to av Bjørnstjerne Bjørnson.

ANALYSE

BORGERAANDENS TRIUMFSSTØTTE

Dette var en tale Henrik Wergeland fremførte foran den ny-avdukede Krogh-støtten i Kristiania i 1833. Christian Krogh var hyllet som grunnlovens fremste forsvarer imot unionskongen Carl Johan, noe som hadde gitt han nasjonal heltestatus (Berge, 2013, s. 23). Krogh var i ettertid under sterkt press for å produsere en ny sivillov for Norge. Dette ble en oppgave han ikke maktet å gjennomføre, noe han måtte tåle kraftig kritikk for. Han valgte i 1828 å ta sitt eget liv. Den 17.mai 1833 ble hans minnestøtte avduket med en tale av Henrik Wergeland (Berge, 2013, s. 23). Det skal også nevnes at markeringen av Krogh-støtten regnes som den første offentlige godkjente 17.mai feiringen i Norges hovedstad, etter det berømte Torvslaget fire år tidligere, i 1829 (Berge, 2013, s. 25). Kort forklart var Torgslaget i Christiania 1829 en hendelse mellom myndighetenes militærmakt og en folkemengde som hadde samlet seg på Stortorvet 17. mai (Aaby, 2014, s. 222). Wergeland skal selv ha blitt stoppet av soldater og mottatt et sabelrapp over skulderen (Berge, 2013, s. 25). Operasjonen beskrives som en overreaksjon fra myndighetene, og Karl Johan kom aldri mer til å bruke væpnede styrker for å få bukt med 17.mai feiringa (Aaby, 2014, s. 222). Wergeland stod dermed i 1833 foran en stor folkemengde på Norges nasjonaldag, og fikk muligheten til å markere denne dagen med en tale til ære for en av grunnlovens forkjempere.

Talen kan beskrives som innholdsrik, men med et gjennomgående budskap: at Christian Krogh var en mann nordmenn skulle se opp til, han representerte «borgerånden», og skulle huskes for å være en forkjemper for grunnloven, og med det - Norges frihet. Hans minnestatue skal anses som befrielsesdagens seierstøtte, som solen skal lyse opp på den 17.mai. Wergeland taler direkte til Krogh-statuen, og omtaler den som et symbol som skal "fremkalle flere som deg", flere som skal være lik Christian Krogh, for det er «ingen sorg i å avlegge lidelse for ens fedrelands uavhengighet og frelse!» (Wergeland, 1833).

Christian Krogh vises som en mann alle fedrelandets borgere kan finne mening i minnet til. Borgere kan minnes hans plikt til landet og vite at vi alle må sette pris på den friheten han skapte. «Det norske» kobles her til friheten som ble skapt av vår grunnlov, nordmenn er frie, vi er samlet på den "skjønneste familiefest", for å beundre 17.mai sitt nye midtpunkt

(Wergeland, 1833). Wergeland representerer ikke nordmenn på et spesifikt vis i denne talen, men han fremmer de idealene han helst vil at skal kobles til det å være norsk. Idealer som omhandler det å kjempe for sin *frihet*, *æren* av å tilhøre «det norske» samfunn og *trofasthet* mot nasjonen. Slik som senere i talen, der Wergeland forteller at Norge har «en *Frihed*, Mænd som vogte den og et Folk, som ærer disse» (Wergeland, 1833).

Unionsoppløsningen med Danmark var relativt ferskt i minne, og selv om Norge på dette tidspunktet var inne i en ny union, ligger talens fokus på landets nyvunne frihet *fra* Danmark. Talen inneholder også en interessant paragraf med en rekke metaforer og sammenlikninger:

Hvor ere de skye Blik som blinxede under denne Dags velsignede Himmel somom det ikke var Festens Sol, men en rød, svullen Tordenugg der rullede frem, somom der ikke var Velsignelse men Lyn og Slangeregn i disse Straaler? Se de ere forsvundne, skjærpede, klarnede, i Mindets Skygge! (Wergeland, 1833).

Vår fortid som et land uten frihet og grunnlov var som en «rød rullerende tordensky», som la en demper på «festens sol». Men nå har denne tordensky klarnet, for nå er det bare det norske flagg som «flyve under Maihvælvets, og Norden er draperet rundt om med Carls og Frihedens Farver» (Wergeland, 1833).

I denne talen kan det virke som om det å være nordmann knyttes til det å være en deltakende borger. Wergeland er opptatt av å fremme at en borger som Christian Krogh ikke er forsvunnet, for hans minne lever i videre i «tusenvise av borgere». «Lader os vorde *levende* Minder over den bedste Borger! *Fædrelandet* *tabe* ham ikke; men see ham *opstanden* i sine Tusinder!» (Wergeland, 1833). Folket tilhører det norske samfunn, de ærer og vokter om den friheten vi har fått. Han sier at vi er et samlet folk, som vokter om vår grunnlov og vår frihet. At Wergeland ønsker å fremstille Norge som sterkt og samlet er ingen forbauselse, men Wergeland hever ikke bare nasjonen opp i skyene, han drar oss også ned mot jorden: «Vor *Moder* er fattig, dog er der *Ære* i hendes Huus, dog er der mere *Ære* i *hendes* Spind end i fremmed Flitter, mere *Sødhed* i *hendes* Røst end i fremmed Veklyd» (Wergeland, 1833). Det vil være nærliggende å anta at «Vor Moder» her representerer Norge, og at Wergeland taler om Norge som en fattig nasjon. Han skaper et ærefullt bilde av nasjonen selv de fattige kan gjenkjenne seg i, landet er vårt hjem, og selv om det ikke er storslagent finnes ære og søthet i hennes røst (Wergeland, 1833). Norge var riktignok preget

av en økonomisk krise i kjølvannet av krigene før 1814, etterfulgt av en sterk økonomisk vekst fra 1830-1870 årene (Myhre, 2018, s. 11). Wergelands tale ble fremført i 1833, veldig tidlig i denne økonomiske utviklingen, sannsynligvis var ikke denne utviklingen synlig for befolkningen på denne tiden.

Han anerkjenner at vi ikke er noen rik nasjon, men konstaterer likevel at vi heller kan leve med fattigdom enn med fremmed styre. «Norrige er stærkt; thi vi have svoret: intet uden Ære om dette Borgerens Minde! intet uden Norge i Norge!». Der Norge hylles gjøres det sjeldent på noen glorifisert måte, talen inneholder flerfoldige poetiske skildringer av betydeligheten av statuen, men Norge som land skildres mer ømfintlig. Wergeland opphøyer aldri Norge som noe himmelsk, men snarere noe jordnært, ekte og ærlig. Fremstillingen er nærmest ydmyk, men har likevel fokus på det håndfaste, solide og sterke, «ikke Himlen, men Jorden, men Norge!». Mot slutten av talen kommer det en krass påminnelse fra Wergeland:

«Vi skulle sige til Europas fri Nationer: «se et Tegn staaer der i Støtten for Værneren om den norske Constitution * et Tegn, at Norge tilhører eders Samfund, at det har en Frihed, Mænd som vogte den og et Folk, som ærer disse. (..) Naar I kjæmpe, stønner et dybt Echo mellem vore Fjelde. Lader os forstaae hverandre! Da skulde ikke Nationer døe imellem os og deres Lande sælges som Stervboe eller Friheden nødes til at afgrændse sig med Have og Alper og Geleder (..)» (Wergeland, 1833).

Støtten skal stå som et tegn på Norges frihet, det skal være en beskjed til de frie nasjonene i Europa om at Norges grunnlov bevoktes av sitt folk, og aldri igjen skal Norge «selges som dødt gods(...)». Denne formuleringen referer sannsynligvis til forløpet for etableringen av vår grunnlov. At Norge kom ut av det danske eneveldet, skyldtes politisk sett utelukkende den svenske kronprinsen Karl Johans politikk fra 1812 (Seland, 2015, s. 19). Karl Johan fikk gjennomføre sin store plan om et skandinavisk område i form av en union mellom Sverige og Norge som stormaktenes betaling for å få Sverige med i sluttkampene mot Napoleon (Seland, 2015, s. 19). Norge ble redusert til betaling, et krigsutbytte iblant Europas frie nasjoner. Talen ved Krogh-støtten omtales som Wergelands gjennombrudd som taler, den neste talen ble holdt i Studentersamfundet på samme dag to år etter, og der er det også friheten som står høyest (Langslet, 2011, s. 61). Denne talen handler likevel mer om hvordan friheten kan dyrkes videre til våre etterkommere.

TALE I DET NORSKE STUDENTERSAMFUND

Talen er fremført i Christiania den 17.mai 1835. I denne talen får vi en oppfatning av Wergelands nasjonale visjon. For Wergeland var ideen om en nasjon religiøst preget, og med sterke romantiske trekk. Han vil etablere et gudsrrike på jorden, og den norske nasjonen skal på linje med andre nasjoner, inngå i dette gudsrrike, med distinkte norske særtrekk (Sørensen, 1998, s. 27). Talen handler i essens om at det er vårt livs store oppgave å fortsette å kjempe for friheten vi fikk i gave av våre forfedre, vi skal dyrke den nasjonale ånden, og gi dette gudsrrike vi har skapt videre til våre etterkommere. For slekten er slik vi knytter oss til landet, og slektens fremtid er dagens kamp. Wergeland fremhever familieband i flere deler av talen: «Derfor - Brødre - vi ere aarle ude for at hilse dette Aar, der skal indgyde Friheden ny Marg, give Forfatningen nye Tryllier for Hjerterne. Sønner af gamle Norge! Børn af den unge Frihed!» (Wergeland, Tale i det norske Studentersamfund, 1835). Brødre, sønner og barn kobles sammen med friheten, og kampen for friheten blir dermed mye mer personlig for publikumet.

I Wergelands taler fremstilles nordmenn poetisk og ikke alltid spesifikt, mer som en beskrivelse av en ånd. Han sammenlikner nordmenn i indirekte forstand med friske blader på et tre som holder stand i stormen. «Men *vort* Samfunds Brødre vare de ikke som de livsfriske Blade, der holdt Stand i Stormen? deres sammenknyttede Hænder som Frihedstræets faste slyngede Grene?» (Wergeland, Tale i det norske Studentersamfund, 1835). Hva dette betyr kan tolkes på flere måter, men det skaper et poetisk bilde av «livsfriske» borgere som sammen verner om friheten, selv i motgang.

Wergelands interesse for historie kommer også fram i denne talen. Ifølge han har «det norske», det vil si nasjonale særtrekk, nasjonale dyder- vært til stede i hele den norske historien (Sørensen, 1998, s. 27). Disse nasjonale dydene har riktignok kommet mye tydeligere til uttrykk i vikingtid og middelalder-Norge enn i dansketiden, dermed var det gamle, norrøne Norge å anse som en gullalder (Sørensen, 1998, s. 27). Et eksempel er når han nevner «Yggdrasil». «Det Frihedstræ, vi fryde os om, skal ikke være af disse Underhavens forstenede, hvor Frugterne kun til Øjenlyst ere Diamanter og Rubiner; men et, der lædsker og nærer, forædles, voxer og voxer til en Ygdrasil, der omskygger Verden» (Wergeland, Tale i det norske Studentersamfund, 1835). Wergeland taler her om et frihetens tre, et tre der fruktene ikke bare er diamanter og rubiner for å glede øyet, men ekte frukt som mater og

nærer og vokser til en Yggdrasil som overskygger verden. «Yggdrasil» er verdenstreet i åsatro, og et sentralt symbol i den norrøne mytologien.

Avslutningsvis gjør Wergeland et poeng ut av at det ikke er stoltheten vi feirer på denne dag, vi nordmenn har ikke behov for skinnende edelsteiner, vårt arvegods er den friheten vi så hardt har kjempet for. «Dette eiendommelige er frihetens guddomsglorie- dette, at enhver slekt, som har frihet, arbeider mer for de kommende enn seg selv» (Langslet, 2011, s. 63). Dette utsagnet henger sammen med tendensen om å fremstille Norge som et ekte, karrig, jordnært og ydmykt samfunn. I neste del av analysen vil vi se nærmere på Bjørnstjerne Bjørnson sine taler. Disse talene ble fremført tidlig på 1880-tallet, og foregår i en annerledes politisk situasjon enn den Wergeland levde i. Riktignok vil ikke Wergeland forsvinne fra tematikken, han er en sentral figur i også Bjørnsons taler. Har ideen om Norge som nasjon utviklet seg, og hvordan har den politiske virkeligheten i Norge endret seg fra 1830-tallet til 1880-tallet?

FÆDRELANDETS STØRSTE SØN

Talen ved avdukingen av Wergeland-statuen i Studentertunden, 17.mai 1881, omtales som en av Bjørnsons vakreste. Bjørnson vever sammen poesi og prosa, og opphøyer Henrik Wergeland til en slags nasjonal helgen (Langslet, 2011, s. 132). Denne talen er en prising av Wergeland, og inneholder også en særdeles pyntet fortelling om hvordan Wergeland endte opp med å tale på 17.mai i en «vadmelskjole» han lånte fra en stortingsbonde, (enkelt forklart en bondedrakt vevd av ull) (Berge, 2013). Anekdoten i denne talen fremmer Wergeland som en ærefull borger, som har kommet i den ubeleilige situasjon at han har gitt vekk sine egne klær til de fattige, rett før sin store tale. Han velger dermed å kle seg i en bondedrakt, et vakkert symbolsk og innflytelsesrikt valg for nasjonen. Det er ikke nøyaktig slik det faktisk hendte, skal man stole på forfatter Bjørn Magnus Berge, som i sin bok *Maktens Taler* skildrer en annen sannhet enn den som kommer fram i Bjørnsons tale. Talen fungerer som eksempel på hvordan nasjonsbyggerne sømløst pyntet på sannheten, for å skape et skjønt bilde av våre nasjonale ikoner. Samtidig gir det oss et innblikk i hvordan Bjørnson aller helst ville fremstille Henrik Wergeland, og hvilke aspekter av hans person som knyttes til «det norske».

I talen forteller Bjørnson om den gangen Wergeland holdt sin berømte tale ved Krogh-støtten. Bjørnson forteller at Wergeland på denne dagen, hadde møtt opp i en vadmelskjole, som i

tillegg var for kort for han. «Det kom deraf, at han ingen skikkelige Klæder længere havde igjen; han havde givet dem til Fattigfolk; thi det var en haard Tid dengang» (Bjørnson, Fædrelandets største Søn, 1881). Det som virkelig hendte var at Wergeland, natt til 17.mai befant seg på en stor fest, der han skal ha drukket seg full og havnet i et slagsmål. I dette slagsmålet ble tøyet revet av Wergeland, så han ikke lenger var i presentabel stand til talen han skulle holde morgenen etter. Etter et par timer fant et av medlemmene i festkomiteen endelig Wergeland sovende på en sofa, de fikk han i oppreist stilling og ordnet det slik at han fikk låne en bonde drakt av Stortingsmann Haagenstad fra Gudbrandsdalen. Slik hendte det at en bondekledd og alt annet enn edru Henrik Wergeland holdt sin tale på 17.mai (Berge, 2013, ss. 23-24). Vi ser her at den nasjonale følelsen har en tendens til å påføre virkeligheten et tjuvt lag med rosemaling. Det interessante ved denne sammenlikningen av historier, er hvordan Bjørnson klarer å vende hendelsen til noe hederlig, og samtidig klarer å fremme denne forestillingen om bonden som symbol for «det norske». «(..) jeg tænker videre, at Henrik Wergeland i Vadmel skjolen var det indflydelsesrigeste, som skede i Norge den Dag» (Bjørnson, Fædrelandets største Søn, 1881). Videre i denne talen ser vi enda en fremstilling av bøndene som selve inkarnasjonen av «det norske»: «Verden sukkede efter, og her - det eneste Land i Verden - søgtes Frihedens Værn og Haab hos Bonden, Arvtageren af vore Sagaminder» (Bjørnson, Fædrelandets største Søn, 1881). Bjørnson sier her at frihetens vern og håp ligger hos bonden, arvtakeren av våre sagaminner.

Til slutt kan vi se på hvordan Bjørnson omtaler den norske nasjonalfølelsen. Bjørnson bemerker at nasjonalfølelsen blant folket skal ha forandret seg, at den hittil har «været en Statsfølelse, den begyndte nu at blive en Folkefølelse; den havde hidtil især været en Krigsstolthed, den begyndte nu at blive en Frihedsglæde.» (Bjørnson, Fædrelandets største Søn, 1881). Denne utviklingen fant sted ifølge Bjørnson, da nasjonalfølelsen ble demokratisk, og friheten ble nasjonalfølelsens ideal. Først da traff det det norske folkehjertet (Bjørnson, Fædrelandets største Søn, 1881). Det er interessant å se at Bjørnson kommenterer utviklingen av nasjonalfølelsen og fremmer sitt inntrykk om at Norges demokratisering og fokus på frihetsidealet er det som får Norge til å føle seg som, ikke bare en stat, men en nasjon. Dessuten vil vi se på taler der fokuset går mer fra frihetsdyrking til ønske om selvstendighet. Flere av talene videre inneholder tematikk som omhandler unionen med Sverige, og det tilsynelatende overveldende ønske fra nordmenn om å bryte ut av denne unionen. I denne politiske bevegelsen er Bjørnstjerne Bjørnson en viktig aktør. I neste tale møter vi en litt

krassere Bjørnson, som på 17.mai 1882 hadde en høne å plukke med de som roper (hurra!) for kongen og unionen, før de roper (hurra!) for fedrelandet.

LEVE KONGEN, UNIONEN – OG FÆDRELANDET!

Talen ble holdt på Eidsvoll den 17.mai 1882, og er en kritikk til både stortinget og folket. Talen har klare politiske undertoner, og tar for seg tematikk som; selvstendighetstrangen, den svenske kongen, unionen med Sverige, de politiske gruppene venstre og høyre, frihetskamp og ikke minst korrekte hurrarop. Talen starter nærmest selvsagt med en hedersbemerkelse til Henrik Wergeland, og går så videre til å kritisere de som setter unionen og kongen foran oss selv, når det først og fremst er fedrelandet som burde være vårt kjæreste. «Hvad er Kongen, hvad er Unionen for os i Forhold til Fædrelandet? Hvor højt vi holder begge, - i Forhold til Fædrelandet bliver de smaa; thi Fædrelandet er for os det evigt blivende» (Bjørnson, 1882). Bjørnson gjør det tydelig at vi som nasjon burde vi sette oss selv først. Dessuten vet han godt å spille på nasjonalfølelsen når han definerer betydningen av fedrelandet, «Ved det mener vi ikke bare Fædrenejorden, Fjeldene, Fjordene, Agrene, men fremfor alt vore Forældre, vore Børn, vor Slægt, vore Venner, al vor Gjerning, alt, vi har kjært, Fortidens Arv og Fremtidens Haab.» (Bjørnson, 1882). Fedrelandet som konsept omfavner her alt som innebærer det å være norsk, fra den nære familien, til naturen rund oss, og til mer abstrakte konsepter som vår fortids arv og fremtidens håp. Dette er konsepter som vi ikke kan dele med vårt «broderrike», det tilhører utelukkende nordmennene.

Et annet tema som dukker opp igjen selvstendighet. Det lå et ønske om oppløsning av unionen med Sverige og mindre dansk kulturell påvirkning hos Bjørnson, noe som kommer tydelig fram i denne talen (Myhre, 2018, s. 228). På et punkt i talen beskriver Bjørnson unionen som «det virksomste Middel mod vor Selvstændighed» (Bjørnson, 1882). Bjørnson taler om «selvstendighetstrangen» som verdens mektigste kraft, og at når denne store følelsen samler seg i et folk, blir det vanskelig å ønske seg noe annet enn friheten. Selvstendigheten heves til det «det høyeste», et mål folket vil strebe etter å nå, «Og alle folk kan gjøre dette, men ikke nordmennene? Hos os er det Synd, er det Oprør mod Guds Orden.» (Bjørnson, 1882). Men likevel mener Bjørnson at det ikke en plass i samfunnet for at nordmenn skal kunne følge denne selvstendighetstrangen. Hvorfor skal det være utenfor guds orden å ønske selvstendighet, skal alle andre land få dyrke sin selvstendighet utenom Norge? Bjørnson

antyder sterkt til at temaet om Norges selvstendighet, ikke er et populært tema innenfor unionen. Her trekker han igjen inn Henrik Wergeland, denne gangen som symbol for frihetskampen. Bjørnson ber oss om å huske vårt nasjonale ikon, og minnes hans tilknytning til friheten.

Hvorfor fik vi denne Mand, hvis det ikke var for at vise os Vejen til den hele Selvstændighed? Her, under hans Bauta den 17de Maj, tror i alle Fald ikke vi, at han er givet os af det Onde, eller at hans Gjerning i os er et Oprør. (Bjørnson, 1882)

Det er med andre ord ifølge Bjørnson verken opprørsk eller ondt å ønske sin selvstendighet som nasjon. Wergeland sin kjærlighet for fedrelandet sank inn i alt hans arbeid, det lever videre i oss alle, selv de som ikke har lest en eneste linje av hans arbeid (Bjørnson, 1882). Så hvorfor fikk vi denne mannen, om ikke det var for å vise oss veien til selvstendigheten (Bjørnson, 1882)?

Bjørnson omtaler seg selv som en «venstremann» i denne talen, og han knytter seg til deres politiske nasjonaldemokratiske grunnsyn. Venstre var det man kunne kalle et nasjonaldemokratiske nasjonsbyggingsprosjekt, og i sammenlikning med de Bjørnson her referer til som «høyremenn», hadde venstre et større fokus på det nasjonale (Myhre, 2018, s. 228). Bjørnson legger sin politiske overbevisning til grunn når han argumenterer for hvorfor det er viktig å først og fremst rope hurra for fedrelandet. Han spekulerer også i høyremennenes hensikter med å «leve kongen og unionen» eller «Leve Kongen, Unionen - og Fedrelandet», kan det bare være eksternt press, eller øyeblikkets strid som får dem til å rope det (Bjørnson, 1882)?

Først vil jeg forsvare mig mod at gjøre Højremændene Uret. De er ikke de eneste, som sætter Kongen foran Fædrelandet; her raader en gammel Arv fra den absolutistiske Tid. Selv Stortinget underholder endnu den Dag idag denne Slendrian, - noget, som jeg synes Stortinget nu burde slutte med. Det er saarende for mange, at Stortinget, som fremfor alle andre er vort Fædrelands Repræsentant, skal rope: "Leve Kongen, - Fædrelandet og Broderriget". Selv at de tager "Broderriget" med ved hver Lejlighed, støder fler og fler, *ikke fordi* vi har imod Unionen, men fordi den svenske Rigsdag aldrig roper noget Leve for "Broderriget". (Bjørnson, Leve Kongen, Unionen- og Fædrelandet!, 1882)

Hvorfor skal vi rope leve broderriket, når ingen i Sverige svarer? Hvorfor insisterer høyremennene på å hylle kongen og unionen før fedrelandet? Her kan det virke som om

Bjørnstjerne Bjørnson konstruerer en ide av «vi» mot «dem» på flere plan. Først og fremst skaper Bjørnson distanse mellom «fedrelandet» på en side, og «kongen og unionen» på den andre siden. Bjørnson var kjent for å stadig gjøre et nummer ut av at kongen var svenskfødt og svensk i sin væremåte (Sørensen, 1998, s. 31). For det andre skaper Bjørnson et skille mellom «højremænd» og «venstremænd», når han med dårlig tildekket misnøye angir at høyremennene ikke er alene i sine forsømmelser, stortinget begår nemlig de samme sårende indiskresjonene. Bjørnson sin kritikk treffer alle de som opprettholder denne «slendrian», som ifølge det norske akademis ordbok betyr «en inngrodd uheldig vane, eller vanemessig slapphet» (NOAB, 2023). Dette kan sees på som et produkt av at unionspolitiske stridighetene på slutten av 1880-årene spilte en primær rolle i venstres nasjonsbyggingsprosjekt, og Bjørnson fremheves som den som sterkest trakk opp nasjonalistiske perspektiver (Sørensen, 1998, s. 32). Disse skildringene henger også sammen med Benedict Andersons «forestilte fellesskap», der Bjørnson sin tale er med på å konstruere et skille mellom ulike politiske grupperinger. Ved å skape et tydelig «oss», de som setter fedrelandet, familien og friheten først, og «dem», som enten hyller kongen eller broderriket, selv om ingen hyller oss tilbake, eller med vilje holder oss fra vår selvstendighet. I diskusjonsdelen av oppgaven vil jeg gå dypere inn på hvordan Wergeland og Bjørnson skaper en forestilling om et land og et folk i sine taler.

DISKUSJON

Når det kommer til representasjon av nordmenn i talene, er det først interessant å se på hvilke egenskaper talerne velger å knytte til nordmenn, og hvordan disse egenskapene ofte speiler den daværende politiske situasjonen. Egenskaper som trofaste, frie og selvstendige. Nært knyttet til politiske situasjoner, som for eksempel *trofasthet* under byggingen av den nye nasjonalstaten, *frihet* fra Dansk styre, og *selvstendighet* fra den svenske unionen. 17.mai talene til Wergeland og Bjørnson fremmer begge en ide om hva som er å anses som norsk, og det kan virke som om at de begge mener nordmenn skal være samfunnsengasjerte. Muligens er dette bare egenskaper de selv setter høyt, men det henger også sammen med at 17.mai på 1800-tallet i større grad var en politisk dag. Og talene, en mulighet for å engasjere befolkningen, og opplyse massene (Aaby, 2014, s. 220).

Andre aspekter fra «det norske» som blir satt i søkelyset er Norges natur. Norsk natur hadde siden før 1814 vært regnet som et viktig karakteriserende trekk ved landet. Særlig blir fjellene trukket fram som det særdeles norske (Myhre, 2018, s. 61). Hver eneste en av talene brukt i

denne oppgaven nevner fjell på ett eller flere tidspunkt. Det finnes dermed flere eksempler, her er et fra *Borgeraadens triumfstøtte*: «Hu staaer ikke over Bølgen didsyd eller udenfor de Fjelde, hvorfra Solen rødmer først over Norge (Wergeland, 1833). Bjørnson bruker også fjellets symbolikk hyppig, «Norges Fjelde sig hvælte til et Tempel for landflygtige Frihed» (Bjørnson, *Fædrelandet største Søn*, 1881). Fjellene betegnes i alleer største grad som noe positivt, til tider som noe hellig. Norges landskap er i stor grad dekket av fjell og fjordlandskap, likevel kan man gjette at det ligger mer bak den gjennomgående omtalen av fjell i disse talene. En mulighet er at norske fjell fremheves for å skape avstand til Danmark, et betydelig flatere land. Bildet som males av Norge inneholder også forestillingen om nasjonen Norge som ydmykt, enkelt, sterkt og knyttet til jorden. Norge er ikke opphøyd i skyene, vi er nede på jorden. Norge er ikke pyntet og overdådig, vårt land er fattig. Før var det kongen som styrte, men nå er det bøndene. Hvorfor velger talerne å fremstille Norge på denne måten?

En mulighet kan være at det vil være mer gjenkjennbart for folket å beskrive Norge som fattig. Antakelig vil beskrivelsen være nærmere folk flest sin hverdag, at Norge ikke la sin stolthet i sine praktfulle byer eller rikdom, men heller i det mer jordnære. Selv de som anså seg selv som rike, kan sette pris på å bli assosiert med denne folkelige, fortrolige og ydmyke betegnelsen. Forestillingen av Norge som et enkelt og dydig hjem, kan vekke en mer nærstående følelse av samhold. Som om Norge er den nære familien, den enkle hardtarbeidende folkelige bondefamilien. I dette tilfellet kan forestillingen handle om å skape avstand fra dansk kultur, mer spesifikt embetsmannskulturen. Det var rett og slett viktig å kjempe mot et dansk kulturelt hegemoni (Østerud, 2018, s. 50). Å fremheve og forsterke forskjeller var en måte å skape avstand, for å tydeligere kunne skape en særegen identitet. Dersom man skal skape et forestilt fellesskap, vil det være en fordel å skape en ide om en nasjon som flest mulig kan relatere til. Dermed vil befolkningen lettere kunne kjenne seg som en del av den nasjonale identiteten. Ettersom den norske identiteten skulle bygges opp fra grunnen av, måtte den representere det norske folket på 1800-tallet, så de igjen kunne knytte seg selv og sin identitet til denne forestillingen.

En annen metode var å fokusere på den norske historien, før unionen med Danmark. Eksempler på dette vil være når Wergeland og Bjørnson trekker fram aspekter ved den norrøne kulturen i sine taler. Vi har allerede sett på Wergelands bruk av «Yggdrasil», men Bjørnson trekker også fram elementer fra det norrøne når han kaller grunnloven for et «Valkyrjebarn» i *Fædrelandets største Søn* (Bjørnson, 1881). Den norrøne kulturarven blir

brukt for å representere det som er unikt for Norge. Talerne velger her å trekke fram historiske elementer som kan knyttes til en tid der Norge var selvstendig, en periode som man på 1800-tallet begynte å kalle «Norgesveldet» (Smilden, 2023). Ordet ble først tatt i bruk under nasjonalromantikken, og handler om den norske kongens herredømme og hans rike vest i havet, som ble kalt skattlandene (Smilden, 2023). Ideen om en fordums gullalder ble konstruert av blant andre talere som Bjørnson og Wergeland, ettersom fremhevingen av «det gamle norske kongeriket» var en viktig del av nasjonsbyggingsprosjektet etter 1814 (Smilden, 2023). Kanskje var det viktig for nordmenn å vite at vi også en gang hadde hatt større landområder som en del av vårt rike. At vi på den måten kunne si at vi en gang hadde vært minst like så gode som danskene og svenskene (Smilden, 2023).

Bjørnson og Wergeland konstruerer begge en ide om hva «det norske» er i sine taler, men er det noen utvikling mellom hva Wergeland fremstiller som «det norske» og «Norge» på 1830-tallet, og det som Bjørnson fremstiller, ved slutten av 1800-tallet? De har naturligvis ulike stiler i sine taler, begge er poetiske i sine fremstillinger, men hvilke elementer ved Norge legger de mest vekt på? Aller først kan vi stadfeste at Wergeland sine taler har et sterkt fokus på friheten. Friheten fremmes som det høyeste idealet, som Norges viktigste kamp, og som en avgjørende egenskap blant nordmenn. I Wergelands taler er friheten et produkt av grunnloven, og det aller viktigste arvegodset nordmenn kan gi videre til sine etterkommere.

Etableringen av grunnloven og friheten fra Danmark ligger nærmere Wergelands taler i tid, og det vil være naturlig at Wergeland setter søkelys på grunnloven og friheten. Han ytrer takknemlighet for at vi ikke er i krig, «freden» omtales stadig, særlig i *Borgeraandens Triumfstøtte* (Wergeland, 1833). Wergeland skiller seg fra Bjørnson ved at han i større grad referer til «alle» nordmenn i sine taler. Bjørnson derimot deler stadig opp i grupper, når han henvender seg til de som fremstilles som de «andre». Disse er for eksempel «broderriket», «høyremenn» og «unionskongen», det er flere aktører som han unnlater å innlemme i kategorien «oss». Samtidig er Bjørnson mer opptatt av den demokratiske utviklingen, og at den skal ha en viss framgang. Bjørnson har i motsetning til Wergeland lite tid til å tale om fred, han velger heller å fokusere på den frihetskampen som behøves i Norge, en frihetskamp som ikke er over før vi har vår selvstendighet. Han karakteriserer selvstendighetstrangen som nærmest en nødvendighet, en uunngåelig bevegelse som ikke kan hindres såfremt folket har et ønske om selvstendighet i seg. Hvilke enkeltsaker Bjørnson fokuserte på ved ulike taler hadde til slutt ikke så mye å si. Kulturell selvhevdelse, demokratisering og unionsoppløsning ble

etter hvert tre sider av samme sak, med alminnelig stemmerett og kamp mot kongemakten i et samlet grep. Det var kampen mot kongemakten og for en fullt suveren forfatning som til syvende og sist førte Norge ut av unionen (Seland, 2015, s. 46). Disse ulike synene er mest sannsynlig farget av at den nasjonalistiske strømmingen i Norge er mer fremtredende på slutten av 1800-tallet. Wergeland og Bjørnson levde også i forskjellige politiske virkeligheter, mye endret seg fra 1830-1880-tallet. Friheten ble til selvstendigheten, de er begge preget av sin tids politiske kamp, og dette henger igjen sammen med hva de fremstiller som «det norske». Nordmenn er enten frie (fra Danmark), eller selvstendige (fra Sverige). Hensikten vil for talerne være å koble deres politiske syn til Norge, og skape en sammenheng med «det norske» og den politikken de fremmer.

Talene er politiske, de kombinerer feiringen av nasjonens grunnlov, samtidig som de fremmer sine egne politiske syn. Nasjonsbyggingsprosjektet i seg selv var en viktig politikk å fremme, og det perspektivet påvirket prioriteringen av andre politiske tiltak. Talenes store poetiske formuleringer bidro med den dramatikken som behøvdtes for å engasjere befolkningen, til for eksempel unionsoppløsningen. Til tider handlet det kanskje ikke om betydningen av unionsoppløsningen for norsk innenrikspolitikk, men heller hvor viktig den var for Norge som nasjon. Selvstendigheten var viktig for nordmennes nasjonale følelse, men var ikke nødvendigvis like betydelig for landet utvikling som Bjørnson fremstiller det (Stugu, 2018, s. 9). Å fortsette å kjempe for frihet og selvstendighet ble på et vis synonymt med å beholde friheten, eller bare å fortsett utviklingen mot økt frihet. Det dramaet som talerne klarer å produsere, fremstår som et betydningsfullt virkemiddel i deres retoriske arsenal. Noen av skildringene kan til tider virke overdådige, men det er sjeldent talens budskap drukner i symbolikken, tvert imot mener jeg den bidrar til å fremheve talenes budskap. Ved første øyekast virker de som overdådige festtaler, men symbolikken har tydelige politiske undertoner. Det er ingen tvil om at dikterne Henrik Wergeland og Bjørnstjerne Bjørnson var viktige politiske aktører på 1800-tallet, og at deres ord hadde betydning for norsk nasjonal utvikling.

KONKLUSJON

I denne oppgaven har min hensikt vært å finne ut hvordan Wergeland og Bjørnson fremstiller Norge og nordmenn i sine taler. Gjennom tekstanalyse av fire taler, har jeg sett etter gjennomgående symbolikk, og setter etter forskjeller og likheter mellom Wergeland og

Bjørnson sine fremstillinger. I denne oppgaven har vi funnet ut at talene inneholder bestemte fremstillinger av hva «det norske» er. Talerne har med andre ord tatt bruk av symboler i sine taler, som skal representere «det norske». Disse symbolene stammer fra den politiske innsatsen for å skape en norsk nasjonal identitet, ideen om hva som er norsk er altså en konstruksjon. Likevel er ikke den nasjonale identiteten bare tryllet fram, den baserer seg på allerede eksisterende ideer om hva som er særegent for Norge. Riktignok har vi også sett at de elementene talerne fremhever som typisk norske, ikke alltid er basert på virkeligheten. Ideen om den norske bonden trenger ikke være et særegent norsk fenomen for at folk skal kunne godta det som et nasjonalt symbol. Vi har med andre ord funnet ut at de ideene nasjonsbyggingen baserer seg på ikke trenger å stemme overens med virkeligheten. Den viktigste forutsetningen for følelsen av nasjonal tilhørighet, er at symbolikken skal føles representativ. Fjellene er lett å se fra de fleste delene av landet, bønder fantes det flere av, alle disse aspektene bidrar til å skape en ide av hva som er Norge, en ide som det er relativt lett å finne seg selv i.

Innledningsvis har vi basert oss på Benedict Andersons teori om *Imagined Communities* (Anderson, 2006), som har vært den teoretiske bakgrunnen for hvordan talene har blitt analysert. Dette teorigrunlaget har vært nyttig for å identifisere der talene bidrar til å konstruere et bilde av «det norske», og hvordan denne forestillingen er med på å skape en følelse av fellesskap. Det vi har funnet er at talene skaper en forestilling av hva «Norge» og «nordmenn» er, og til dels har teorien vært anvendelig i å indentifisere tilfeller der det blir skapt et skille imellom hva som anses som norsk, og hva som ikke anses som norsk, i et såkalt «oss» og «dem» perspektiv.

I diskusjonsdelen har jeg også fått mulighet til å sammenlikne hvordan Henrik Wergeland og Bjørnstjerne Bjørnson fremstiller «det norske». Her har jeg funnet ut at de begge bruker poetiske bilder for å fremheve visse idealer, idealer som ofte er pyntede. Slik som talen der Bjørnson forteller hvordan Wergeland sto uten klær fordi han ga de til fattige. De tar begge bruk av naturens kraft for å fremheve sitt budskap og skildre de store nasjonale følelsene, enten det er vinden, solen, skyene, trærne eller jorden. Talerne skiller seg fra hverandre ved at deres politiske fokus ligger på forskjellige steder. Der Wergeland opphøyer friheten, og engasjerer i å jobbe for utviklingen av et fredelig og fritt land, fyrer Bjørnson heller opp om selvstendighet som siste ledd av denne frihetskampen for Norge. Således kjempet talerne på to fronter, den ene oppgaven var å bygge en norsk identitet, den andre var å koble denne

norske identiteten til deres daværende politiske agenda. Her har vi kommet fram til at Bjørnson og Wergeland var påvirket av politikken i hver sin tid. Talene deres kan leses som høyst politiske og måten Norge og nordmenn fremstilles på har sammenheng med deres politiske kampsaker på ulike deler av 1800-tallet.

Bibliografi

- Aaby, G. (2014). 17.mai som uttrykk for kollektiv identitet. I B. Seland, *Selvstendighet og nasjonsbygging*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Anderson, B. (2006). *Imagined Communities- Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Berge, B. M. (2013). *Talenes Makt Maktens Taler*. Cappelen Damm.
- Bjørnson, B. (1881, mai 17). *Fædrelandets største Søn*. Hentet fra Virksomme ord: <http://virksommeord.no/tale/223/>
- Bjørnson, B. (1882, mai 17). *Leve Kongen, Unionen- og Fædrelandet!* Hentet fra Virksomme ord: <http://virksommeord.no/tale/405/>
- Dyer Ånesen, R. (2021). Myter om det homogene Norge. *Norsk sosiologisk tidsskrift*.
- Kramer, L. (2011). *Nationalism in Europe and America: politics, cultures, and identities since 1775*. University of North Carolina Press.
- Kramer, L. S. (u.d.). *Nationalism in Europe and America: Politics, Cultures, and Identities since 1775*.
- Langslet, L. R. (2011). *Taler som forandret Norge*. Oslo: Forlaget press.
- Melve, L., & Ryymin, T. (2020). *Historikerens Arbeidsmåter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Myhre, J. E. (2018). *Norsk Historie 1814-1905*. Oslo: Det norske samlaget.
- Nørgaard, A. E. (2022). Hvem var folket i det tidlige folkestyre? *Slagmark* 85, ss. 113-131.
- NOAB. (2023, april 26). *Det norske akademis ordbok*. Hentet fra Slendrian: <https://naob.no/ordbok/slendrian>
- Sørensen, Ø. (1998). *Jakten på det norske*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Seland, B. (2015). *Selvstendighet og nasjonsbygging 1814–2014*. Oslo: CAPPELEN DAMM.
- Smilden, J.-E. (2023, februar 17). *Aftenposten Historie*. Hentet fra Det stolte «Norgesveldet» var ikke så veldig stort likevel: <https://www.aftenposten.no/historie/i/15R4oW/det-stolte-norgesveldet-var-ikke-saa-veldig-stort-likevel>
- Stortinget.no. (2023, april 20). *Grunnlovsjubileet 1814-2014*. Hentet fra stortinget.no: <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/grunnlovsjubileet/brosjyre-norsk-trykkerifiler.pdf>
- Stugu, O. S. (2018). *Norsk Historie Etter 1905*. Oslo: Det norske samlaget.
- Vedeler Nilsen, L., Hammeren Risberg, L., & Trinh, D. (2022, oktober 20). *Nasjonalbiblioteket*. Hentet fra Dramaet bak Norges selvstendighet:

<https://www.nb.no/historier-fra-samlingen/dramaet-bak-norges-selvstendighet/#manus-episode-1>

Wergeland, H. (1833, mai 17). *Borgeraadens Triumfstøtte (tale)*. Hentet fra Virksomme ord: <http://virksommeord.no/tale/37/>

Wergeland, H. (1835, mai 17). *Tale i det norske Studentersamfund*. Hentet fra Virksomme ord: <http://virksommeord.no/tale/469/>

Østerud, Ø. (2018). *Nasjonalisme*. Oslo: Dreyers Forlag.